

Бобіна О. В.

кандидат історичних наук, доцент, завідуючий кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін, Гуманітарний факультет Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),

oleg.bobina@nuos.edu.ua

Черницький В. Б.

кандидат філологічних наук, доцент, професор НУК, професор кафедри прикладної лінгвістики, Гуманітарний факультет Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),

dalv7a@gmail.com

ЩЕ ОДИН КРОК У СПРАВІ ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ

Висвітлено основні етапи формування української національної технічної термінології з погляду історії науки.

Розглянуто сучасні підходи до формування термінологічних БД, одно- та багатомовних термінологічних словників на прикладі лексикографічного аналізу російсько-українсько-англійського кораблебудівного словнику.

Подано зауваження та пропозиції щодо вдосконалення словника.

Ключові слова: *лексикографія, термінологія, словник, кораблебудування, рецензія, національний університет кораблебудування, Миколаїв.*

Показником розвинутості мови є наявність власного термінологічно-лексичного апарату, що дає можливість адекватного відображення оточуючих феноменів і явищ природного і культурного світу. Особливо це стосується науково-технічної сфери людського життя. Перед питанням розвитку власної технічної термінології постали, на початку ХХ ст., наукові спільноти таких «молодих» країни як Чехословаччина, Польща, Україна та ін.

Українське термінознавство в своєму розвитку пройшла кілька етапів [1]. Перша термінологічна комісія була створена при Київському науковому

товаристві 11 серпня 1918 р. В 20-ті рр. українські філологи і фахівці з технічних наук активно і плідно включились в процес формування науково-технічної термінології. Причинами цього були не лише об'єктивний розвиток мови, але і політика комуністичної влади що проводилась в СРСР і називалась «коренизація». В Україні до початку 30-х рр. проводилась «українізація». До середині 20-х рр. з'явилися чотири медичні, чотири фізичні, чотири хімічні, два мовознавчі, три з природознавства і географії, чотири технологічні, один військовий і один математичний словник. Для прикладу наведемо такі зразки як:

- 1) Ридик С. Термінологічний словник «Міцності матеріалів». – К., 1924.;
- 2) Словник механічної термінології. Частина перша «Силові» (Проект). ВУАН УНМ, Технічний відділ. Матеріали до української термінології та номенклатури. – К. : ДВУ, 1929. – Т. XV. – 115 с.;
- 3) Шелудько М., Садовський Т. Словник технічної термінології (загальний). (Проект). ВУАН УНМ, Технічний відділ. Матеріали до української термінології та номенклатури. – К. : ДВУ, 1928. – Т. X. – 588 с.

А до 1932 р. в Україні (на Галичині і в УРСР) з'явилося більше трьох десятків словників. Характерними рисами цього етапу стали наукова ґрунтовність, досить широка дискусія, централізоване керівництво, відносна державно-політична підтримка.

Уніфікаційно-централізаторська політика Й. Сталіна, жорстоко згорнула ці процеси, утверджуючи принцип «один вождь – один народ – одна мова». «Хрущовська відлига» була слабим відголоском відносної свободи 20-х рр. Але і в цей недовгий час побачили світ декілька солідних видань. Наприклад: Хільчевський В. В., Шашлів В. І. Російсько-український словник з машинознавства та загального машинобудування. – К. : Видавництво АНУРСР, 1959. – 232 с. Зрозуміло, що в 70-80-ті рр. ці тенденції не утвердились. Черговий етап розвитку української технічної термінології припадає на 90-ті рр. XX ст. і відзначився своїми характерними рисами [2]. Певний внесок у формування лексикографічної традиції зробили і науковці НУК. Ця стаття є спробою рецензії. Адже не помітити «Російсько-українсько-англійського кораблебудівного словника» ми не могли.

Перш за все, ми вітаємо всіх наших колег із знаменною подією для кораблебудівного університету – публікацією «Російсько-українсько-англійського кораблебудівного словника» (укладачі О. І. Кротова й С. В. Кириченко) [3]. Ця праця являє собою логічне завершення кропіткої роботи наших передових фахівців під ред. О. С. Кротова, яка була завершена у 1999 році. Зараз вона позначена доданням англомовної частини до існуючої україно-російської версії й, безумовно, заслуговує не тільки інших доречних маніфестацій вдячності з боку майбутніх користувачів, але й серйозного розгляду.

Відомо, що розробка моделі термінології будь-якої досліджуваної галузі передбачає послідовні кроки аналізу терміносистеми, а саме сукупності понять, які застосовуються як у суднобудуванні в цілому, так і в окремих її областях. Така методика цілеспрямованого лінгвістичного й логіко-семантичного аналізу дозволяє використовувати переваги економного відбору термінологічного ядра. Останнє, в свою чергу, дає можливість уникнути розростання словнику за рахунок включення великого обсягу понять, які безпосередньо не пов'язані з кораблебудуванням. На основі особистого досвіду створення на кафедрі прикладної лінгвістики більш ніж 10-ти англо-україно-російських електронних словників та навчальних словників-мінімумів з океанотехніки, малотоннажного суднобудування, ССУ, зварювального виробництва тощо, нам зрозуміла спокуса лексикографів-початківців охопити якомога більше понять й термінів, які так чи інакше існують у галузевої підмові. Але треба пам'ятати, що багато таких понять не є похідними термінами даної системи; з іншого боку, деякі з них належать до лексики базових дисциплін або таких лінгвістичних одиниць, які залучені з інших галузей знань, але перетворилися на невід'ємну частину цієї термінології. Продемонструємо процедуру аналізу на термінології із підмови «суднових силових установок», яка також входить в загальну підмову кораблебудування. Такий порівняльний підхід дає нам можливість неупереджено й більш об'єктивно оцінити вади та недоліки словнику, який рецензуємо.

Обрана нами терміносистеми (як і будь яка інша) включає такі групи:

1) Основні терміни або терміни-домінанти, які представляють собою ядро терміносистеми і становлять головні поняття зазначеної області, наприклад, *engine, pump, valve, boiler, burner, rod, piston*;

2) Похідні терміни, які формують похідні видові та аспекти поняття даної системи: *cooler, plunger, firebox, coiled pipe, de-aerator, crosshead*;

3) Складні терміни, як сума принаймні двох основних або похідних термінів: *upper blow-down valve, water-tube boiler, steam exhaust pipe*;

4) Базові: *tube, filter, pipe, cylinder, lever, disk, block, nozzle*;

5) Залучені з інших галузей знань (які, проте, перетворилися на невід'ємну частину цієї терміносистеми): *enclosed journal, key, cylindrical bed, separator, atomizer, diaphragm, flange, bedplate*;

6) Загальнонаукові й загальнотехнічні терміни: *reactor, regenerator, expansion, steam pressure, condenser, crank, receiver, condenser, shaft*;

7) Терміни широкої семантики (лексичні одиниці, які використовуються в багатьох терміносистемах, проте змінюють свою семантику залежно від конкретної терміносистеми, на відміну від загальнонаукових термінів): **cage** – 1) ССУ. каркас, корпус на відміну від: 2) клітка (для звірів), 3) кабіна ліфту, тощо; **guide**– 1) ССУ. напрямна деталь на відміну від: 2) геол. напрямна жила, 3) гірн. обсадна труба; **header** 1) ССУ. колектор (котла) на відміну від 2) удар по голові (бокс), гра головою (футбол), м'яч, забитий головою (футбол), падіння вниз головою 3) спорт. стрибок у воду (із зануренням головою; 4) гірн. прохідницький щит, тощо.

Ми навмисно навели приклади для кожної групи термінів, щоб було зрозуміло, що нумерація термінологічних груп від першої до сьомої є ієрархічною, а цифровий інкремент, тобто приріст номера групи на одиницю, означає покрокове послаблення зв'язків з термінологічним ядром підмови. Включення термінів із груп чотири та п'ять в словник цілком можливо, але залежить від типу й завдань термінологічної збірки. Наприклад, в учбових словниках-мінімумах, або в стандартах на терміни і визначення, це неприпустимо. Для того, щоб не засмічувати певну терміносистему, в державних стандартах на терміни та визначення використовується спеціальна мітка «Нпп»

– неприпустимо для вживання. В радянських стандартах – «Ндп» – недопустимый к использованию. Нажаль, в рецензованому словнику, як буде показано зараз, термінологія груп 6 та 7 перевищує всі попередні.

Процедуру аналізу системності термінології можна продемонструвати на прикладі дослідження гніздоутворення у словнику. В межах аналізованої терміносистеми ССУ виявлено 16 гніздоутворюючих термінів-домінант, навколо яких згруповано біля 340 термінів. Розглянемо гніздову структуру терміну «engine» й порівняємо її обсяг та інші характеристики з тими, що надані у кораблебудівному словнику. Зрозуміло, що термінологічне гніздо включає як словотворче гніздо даного терміна, так і утворені від нього словосполучення.

Engine (двигун)

- aft engine (кормовий двигун)
- auxiliary engine (допоміжний двигун)
- compression ignition engine (дизель, із самозайманням від стиснення)
- coupled engine (спарений двигун)
- cross-head engine (двигун крейцкопфний)
- diesel engine (дизель)
- double-acting engine (двигун подвійної дії)
- electrical ignition engine (двигун із запалюванням від електричної іскри)
- emergency engine (аварійний двигун)
- external mixing (diesel) engine (двигун із зовнішнім сумішоутворенням)
- fixed engine (стаціонарний двигун)
- four-stroke engine (чотиритактний двигун)
- forward engine (носовий двигун)
- gas turbine engine (двигун газотурбінний)
- heavy fuel engine (двигун, якій застосовує важке рідке паливо)
- high-speed engine (двигун високооборотний, швидкохідний)
- horizontal engine (двигун з горизонтальним розташуванням циліндрів)
- in-line engine (рядний двигун)
- internal combustion engine (двигун внутрішнього згоряння)

- internal mixing (carburetor) engine (із внутрішнім сумішоутворенням)
- left-hand engine (двигун лівого обертання)
- light fuel engine (двигун, якій застосовує легке рідке паливо)
- low-speed engine (двигун малооборотний, тихохідний)
- main engine (головний двигун)
- marine engine (судновий двигун)
- naturally aspirated engine (двигун без наддуву)
- nonreversible engine (нереверсивна машина)
- opposite-piston engine (двигун із протилежно рухомими поршнями)
- producer natural gas engine (двигун, якій застосовує газоподібне паливо)
- propulsion engine (головний двигун)
- reversible engine (реверсивна машина)
- right-hand engine (двигун правого обертання)
- single-acting engine (двигун простої дії)
- steam engine (парова машина)
- supercharged engine (двигун із наддувом)
- trunk engine (тронковий двигун)
- two-stroke engine (двотактний двигун)
- vertical engine (двигун з вертикальним розташуванням циліндрів)
- V-type engine (двигун V-подібний)

Відомо, що найбільш ефективним засобом відбору термінів-словосполучень навколо терміна-домінанта є робота з лінгвістичними корпусами як виключно надійної експериментальної бази слововживань в сучасному мовознавстві. Навіть поверхневий пошук в одному із корпусів дав нам гніздо із 40 термінів, які, за показниками частотності вживання, належать терміносистемі ССУ. В рецензованому словнику ми нарахували тільки 27. Декілька слів про якість гніздоутворення. Для двигунів високооборотних та високоскоростних подано один й той же англійський еквівалент «high speed engine». Таке подекуди трапляється в термінографії й заради зняття лексичної омонімії зазвичай потрібно скасування одного з російсько-українських еквівалентів, а саме, «двигуна швидкохідного», тому що він стосується швидкості транспортного засобу, на якому використовується такий двигун. Таким чином, термін «д. високооборотний», якій залишається, цілком задовольняє вимоги цілісності й повноти терміносистеми. Дали: «rotary engine». Нажаль, ми не знайшли російсько-українських еквівалентів («ротативний») в існуючих російських або українських лінгвістичних корпусах. Замість них існують «роторний» й «ротационный» (ротаційний), що цілком відповідає англійському «rotary». Й ще одне невелике зауваження: переважна більшість двигунів, які мають англійський еквівалент «motor», мають більше відношення до двигунів електричних і тому зайве було включати їх до гнізда, що очевидно із елементів їхніх словосполучень: «д. асинхронний», «двигун гідралічний», «двигун змінного струму», «двигун приводний», «двигун синхронний», «двигун змішаного збудження», «двигун електричний» (див. стор. 53-54). За виключенням цих термінологічно сторонніх включень гніздо скорочується до 15 термінів, що свідчить про недостатню повноту та цілісність вибірки, що є системним недоліком всього словника. Таке ж саме непорозуміння спостерігається між термінами «chain» та «circuit» (с.257). Перше вживається як, наприклад, якрний ланцюг, але друге належить електротехніці. Тому не можна формувати одне гніздо утворення із різних понять, що легко призводить до прикрих невідповідностей і відвертих термінологічних ляпсусів. Третя група в гнізді: «ц. литая – ланцюг литий – potted circuit». Зрозуміло, що електричний ланцюг ніяк не можна виготовляти у ливарні й «potted» не може мати до неї ніякого відношення.

Наступним кроком є синтаксичний та структурний аналіз термінів. Розмір термінологічної підсистеми суднових силових установок, яку ми розробляли для словнику-мінімуму, нараховує трохи більше 340 одиниць, що дозволяє віднести її до групи мезотерміносистем. Для того

щоб розрахувати середню кількість лексичних одиниць у терміносистемі «Суднових силових установок» ми використовуємо наступну формулу:

$$\frac{(1 \times N_1) + (2 \times N_2) + (m \times N_m)}{N}$$

N

де N – це загальна кількість термінів, а N_m – кількість m-компонентів термінів. Отже, проведені розрахунки показали, що в середньому термін з ССУ складається з 2,11 лексичних одиниць (в діапазоні від одного до чотирьох). Цей підхід, начебто, ні до чого, коли ми розробляємо галузевий словник. Але це поверхневий судження. Статистика нам конче потрібна для виділення термінологічного списку слів та словосполучень. Далі, аналіз випадків значних відхилень від знайденої середньої є ще одним із інструментів, якій дає можливість ефективно звузити термінологічне ядро та відкинути слова, які зовсім не співвідносяться із терміносистемою, або співвіднесені надто поверхово і тому їх можна не брати до уваги. Приклади останніх можемо знайти майже на кожній другій сторінці рецензованого словнику.

Вивчення структурного складу термінів (співвідношення **Однослівних**, **двослівних** та **багатослівних** термінів) є наступним: 59 однослівних, 128 двослівних, 96 трьохслівних та 27 багатослівних термінів. Переважають двослівні терміни (53%), які утворені за моделлю N+N або A+N, наприклад steam space, air guide, drain pipe, evaporation surface; centrifugal pump, reversible engine, effective power, main frame; 9% термінів за моделлю – V-ing+N – heating surface, starting valve, reversing shaft. На другому місці за поширеністю знаходяться однослівні терміни (24,3%), серед є прості простих (furnace, washer, tube), а також похідні та складені (crosshead, crankshaft, bedplate); на третьому місці трьохслівні терміни (18,7%) (tubular air heater, return tube boiler, fuel oil burner). Багатослівні терміни представлені лише 4% (flanges of the front end plate, slide-valve triple expansion steam engines, free-piston gas generator).

Морфологічний аналіз:

– Суфіксальний спосіб (утворення нових однослівних термінів шляхом додавання до кореневих слів запозичених з грецької та латинської суфіксів). Слова утворені подібними способами у галузі ССУ складають 15,2% (91 од.):

1) – **er/or**: burner, economizer, superheater, header, centrifugal governor

2) – **ing**: *hotising, thrust bearing, valve-type uni flow scavenging, heating surface*

3) – **tion/sion**: *reaction turbines, nozzle partition plate, expansion*

– **ness**: *uniform thickness disc profile*

– **ance/ence**: *resistance, radial clearance*

– Префіксальний (утворення нових термінів, шляхом додавання префіксів до кореневих слів) складає лише 9,8 % (58 од). Кожен префікс має своє значення.

Наприклад:

1) **de-** (передає ідею виділення): *deaerator* – *деаератор, пристрій щоб видалити всі можливі гази з води;*

2) **un-** та **non-** (основне значення це «не»): *undivided chamber* – *нероздільна камера, nonreversible engine* – *нереверсивний двигун*

3) **re-** (має значення «назад», «знову»): *reducing valve* – *редукційний клапан, пристрій, що автоматично перепускає рідину або газ з порожнини високого тиску в порожнину нижчого тиску*

4) **ex-** (основне значення «поза», «за межами»): *exhaust valve* – *випускний клапан*

5) **com-** (значення «разом»): *compressor* – *машина для стискування повітря або іншого газу до надлишкового тиску;*

– Префіксально-суфіксальний. Охоплює 1,5 % (9 од.) терміносистеми ССУ: *refractory brickwork lining, noncirculating cooling system.*

Отже, послідовно виконаний лінгвістичний аналіз групи галузевих термінів дає можливість укладникам словників уникнути багатьох неточностей при відборі еквівалентів. Наприклад, до поняття «закономірність» (с. 69), відібраному авторами еквіваленту «rule» повинен би передувати «regularity», а наступний «law» аж ніяк не сприймається як уточнюючий. Або поняття «абсциси центру тяжіння» буде еквівалентним до «longitudinal gravity centre» замість помилкового елементу «centre gravity» (с. 10), і так далі.

З іншого боку, для багатьох термінів потрібні експлікаційні уточнення. Наприклад, для пари «волнорез – хвилелем» цілком зрозумілим буде еквівалент «cutwater», якщо він має експлікаційне пояснення типу «в носовій частині судна». Без такої експлікації термін «breakwater», як гідротехнічної споруди буде доречнішим, ніж cutwater. Або до гнізда «агент» на с.60 потрапили 1) агент по

закупівлі та 2) агент холодильний. Хоча агентування суднове зараз є місткім самостійним сектором економіки моря й викладається як окрема дисципліна, другий термін майже завжди використовується як «хладагент», але ніяк не «агент холодильний». Тим більше, що цілком справедливо наведений його англійський еквівалент – «refrigerant».

Далі на с. 60 знаходимо рядок «длинный – довгий – long». Гадаємо, що мало хто наважиться пояснити, як це слово та його переклад відносяться до підмови суднобудування. І в загалі, як на наше, не надто опукле, але все ж таки морське око, переважна більшість термінів й термінологічних словосполучень відносяться до загальнотехнічної лексики й пов'язані з назвами матеріалів, речовин, їх якісних характеристик (абразивный, абсорбент, АБС-пластик адгезия, аддитивный, азот, алюминий, алюминиево-магниевый, свинцовый, щелочной, кислотный, аммиак), електротехнічних термінів (ампер-виток, ампер-вольт, амперметр индукционный, магнитный, магнитоэлектрический, прецизионный, адаптер, автотрансформатор); на другому місці за кількістю зустрічаються математичні або фізичні поняття (абсцисса, аксонометрия, алгоритм, алгоритмический язык), та лексика економічної теорії й практики (акцепт, акциз, акція, акціонерне товариство, амортизаційний фонд, акт ревізії, акредитив, адміністративний персонал тощо). Така лексика може мати до суднобудування не більше відношення, ніж до важкого машинобудування, авіабудування, мостобудування або до будь-якої іншої галузі промислового виробництва. Таким чином, на перших чотирьох сторінках словнику (с. 10, 11, 12, 13), взятих як випадкова вибірка, із 125 слів до суднобудівної термінології мають пряме або асоціативне відношення наступні: «абсциса центру тяжіння площі ватерлінії», «авіаносець», «автоматизація проектування суден», «автономність судна», «агрегат головний судновий», «акваторія верфі». У відсотковому співвідношенні з іншою лексикою вони складають 4,8%. Саме це свідчить про суттєве протиріччя між змістом та назвою словника як «кораблебудівного». У кращому разі, за логікою можна було б йменувати його як словник загальнонаукової та загальнотехнічної лексики з включенням кораблебудівних термінів.

Навіть поверховий аналіз сучасного стану суднобудівної термінології дає нам можливість зробити висновок про помітне є відставання українського і, наразі, російського словникарства у наповненні словникової бази шляхом опрацювання нових понять для російсько-української частини (та вже усталених для англійської) термінів, які відображають реальні технологічні зрушення в

галузі. Присутність нових понять і термінів в англійській мові і їхня відсутність в української або російської не може стати приводом для «скромного замовчування», а навпаки, повинна стимулювати лексикографа до пошуку або самостійного проектування еквівалентів для мови-перекладу. Нижче продемонстровано, як можна було використати таку ситуацію в словнику, що рецензується.

На початку 2000-х років з'явився чіткий внутрішній розподіл на динамічному ринку побудови таких нових розповсюджених типів суден, як танкерів для перевезення сирої нафти та балкеровозів. Вони містили наступні типи, які в якості термінів використовуються у всіх англومовних або міжнародних документах, в залежності від розміру та обмежень стосовно районів плавання:

Handy та **Handymax** – традиційно робочі лошаки на ринку перевезень суховантажних навалочників, з яких Handy ті більш новітні Handymax типи залишаються популярними у верхніх обмеженнях дедвейту до 50,000 тон. До цієї ж категорії належать невеликі нафтоналивні танкери (з точки зору генерування проективної лексики ми би запропонували український «Зручник» та «Зручник-макс» в паралелі з використанням запозичення через традиційні транслітерування або транскрибування: Хенді, Хенді-макс).

Panamax та більш сучасний **PostPanamax** після розширення Панамського каналу. Слід відмітити, що термін «панамакс» є єдиний із тих, що подаємо зараз, якій давно існує у нашій підгалузі і є найстарішим серед термінів підгрупи, саме як тип судна, який вже давно будувався в тому числі і на вітчизняних верфях. Він стосується як суховантажних суден, так і танкерів. Найбільша довжина не перевищує 275 м, ширина – не більш 32 м. Середній розмір таких суден біля 65,000 двт. Нажаль і цей тип судна не увійшов у словник, що ніяк не відповідає вимогам сучасності на фоні фіксації такого типу судна, як «пароход – пароплав – steamship» який фізично зберігається як реквізит для кіностудій, або в якості пам'ятників.

Capesize – цей тип стосується суден з недостатньо чітко розробленим стандартом, які мають такі спільні характеристики, що унеможлиблюють їх

проходження Панамським та Суецьким каналами не за рахунок їх тоннажу, але тому, що вони мають перевищення за розміром. Такі судна обслуговуються на великих глибоководних терміналах, які перероблюють сировину – руду та вугілля. Із-за неможливості використання ними двох названих каналів, такі судна проходять через мис Горн (Південна Америка), та мис Доброї Надії (Південна Африка), звідки й назви. Їх розміри коливаються між 80,000 та 175,000 двт; (в проєктивній лексиці – «мисовики», в однині – «мисовик», або «Кейпсайз»).

Aframax – танкер стандартних розмірів між 75,000 та 115,000 двт. Найвеликий танкер цієї групи згідно із системою оцінювання AFRA (Average Freight Rate Assessment). В проєктивній лексиці – «АФРА-макс» через дефіс, щоб не викликати помилкову асоціацію з африканським континентом);

Можемо вказати ще на ряд системних помилок.

Відсутність списку умовних скорочень, які традиційно розміщені після передмови або вступу до словнику в сучасному словникарстві.

Несумісність між термінами в залежності від вибору словника. Наприклад, шукаємо термін на російській мові «палуба верхня». На стор. 148 маємо англійській еквівалент «main deck». Якщо у користувача виникає сумнів щодо коректності англійського терміна, наприклад, він багато разів зустрічав його в якості «головної палуби», а «верхня палуба» у нього асоціювалася з словосполученням «upper deck». Шукаємо на той же сторінці «палуба главная», й знаходимо теж «main deck». Спроба звернення до індексу англійських еквівалентів в кінці словнику призводить ні до чого, тому що він відсутній.

Малоспроможна заява авторів про фактичні функції словнику як чотирьохмовного, тому що україномовний індекс має посилання не на конкретний термін з іншої мови, а тільки на сторінку, де його треба шукати. Це дуже нагадує структуру перших глосаріїв (Лейденського, Епінальського та Ерфуртського), де всі глоси або взагалі не систематизувалися за розташуванням, або систематизувалися за першою літерою абетки.

Включення власних назв в загальний ряд з термінами, особливо таких геосемантичних реалій, як Азовське море (с. 12), Чорне море (с. 261) тощо. Принципово, в світовій лексикографічній практиці (за виключенням декількох

словників загальної лексики Д. Вебстера) існує традиція виносити в додатки такі географічні назви.

В процесі укладання термінологічного словнику одним із найбільш простих способів перевірки може бути звернення користувача, за підтвердженням або запереченням, до інших авторитетних словників, або лінгвістичних БД інших типів. Наприклад, до перекладацької пам'яті Trident, яка, до речі, є другим по потужності й точності джерелом після лінгвістичних корпусів. Знаходимо в перекладацької пам'яті п'ять еквівалентів терміну : upper deck, top deck, weather deck, promenade deck, main deck. Бачимо, що майже завжди 'upper deck' домінує над всіма іншими варіантами, але в рецензованому словнику пріоритетний ряд зовсім інший.

Може подібні помилки й не є суто системними, але такий «ісход» лексикографічного пошуку відразу починає формувати негативне відношення користувача до словнику. Не менш негативний вплив на сприйняття словнику, як нормативного видання, створюють орфографічні та стилістичні помилки, а їх у передмові навіть на двох неповних сторінках аж п'ять. За номерами рядків та сторінок це (1,6) «Створення цього словника обумовлена ...», (21,6) «... випущеного ...», (2,7) не зовсім зрозумілою є роль використаних розробок знаного у нашому місті науковця доцента Юрія Батрака: він «розробляв термінологію» (?!), «перекладав Правила Регістру», або випускав їх англійською мовою»? Навряд чи він ризикне розробляти термінологію замість її систематизації та пошуку еквівалентів. Вражає широта знань не менш відомого фахівця у галузі автоматизації електроустаткування професора Юрія Кондратенка, якій, як свідчить текст передмови, переймається не тільки електроприводами або електричним устаткуванням, але й «судовими механізмами» (с. 6-7), тобто термінологією юриспруденції. Безумовно, більшість вищенаведених ляпсусів є механічними помилками укладачів, або недоробкою коректорів під час остаточного редагування.

На цьому ми могли б завершити невдячну роботу рецензування, але, розуміючи той кропіткий труд (й навіть немалі гроші, щоб зробити таке репрезентативне й солідне видання, які були вкладені авторами в розробку цього

словнику), задаємося питанням: «Чи можливо зараз щось зробити, аби уникнути багатьох системних та несистемних помилок, які виникли за браком використання напрацьованих методологічних підходів до словникарства?». Відповімо позитивно: «Так, можливо». Ми маємо на увазі той простий крок, якій робили автори багатьох видань, коли після публікації знаходили свої або редакційні прикрі помилки, роздруковували список помічених помилок й вклеювали або вкладали його в книгу. Зважаючи на невеликий тираж, ця місія цілком здійснена. І було б доречним супроводити «паперовий» словник електронною версією у вигляді диску. Такий підхід вже став правилом на словниковому ринку.

Сподіваючись на щирість авторських слів про те, що зауваження стосовно «удосконалення словника будуть прийняті з вдячністю», побажаємо укладачам успіхів та наполегливості у такої важкої і плідної праці, якою є словникарство. Адже ми впевнені, що дорогу осилить той, хто йде, а обережність й методологічні побоювання – доля смиливих.

Література

1. Наконечна, Т. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення / Т. Наконечна. – Львів : Кальварія, 1999. – 110 с.; Панько, І. І. Українське термінознавство : Підручник / І. І. Панько, І. М. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
2. Черницький, В. Б. Один із аспектів експертної оцінки галузевих словників / В. Б. Черницький, Л. С. Мовчан // Гуманітарний вісник НУК. – 2012. – Вип. 5 – С. 37–42.
3. Російсько-Українсько-Англійський кораблебудівний словник / уклад. О. І. Кротов, С. В. Кириченко. – Миколаїв : НУК, 2014. – 368 с.
4. Термінологічна робота. Словник термінів. Частина 1. Теорія та використання. (ISO 1087-1:2000, IDT)

References

1. Nakonechna T. Ukrayins'ka naukovo-tekhnichna terminolohiya. Istoriya i s'ohodennya [Ukrainian scientific and technical terminology. History and present

time]. Lviv, Kal'variya Publ., 1999. 110 p.; Pan'ko I.I., Matsyuk I.M. Ukrayins'ke terminoznavstvo [Ukrainian terminology]. Lviv, Svit Publ., 1994. 216 p.

2. Chernyts'kyi V.B. Movchan L.S. Odyn iz aspektiv ekspertnoyi otsinky haluzevykh slovnykiv [One of aspects of expert estimation of branch dictionaries]. Humanitarnyy visnyk NUK [The Humanitarian announcer NOUS]. 2012. Issue 5, pp. 37-42.

3. Krotov O.I., Kyrychenko S.V. Rosiys'ko-Ukrayins'ko-anhliys'kyi korablebudivnyy slovnyk [Russian-Ukrainian-English dictionary Shipbuilding]. Mykolaiv, NUK Publ., 2014. 368 p.

4. Terminolohichna robota. Slovnyk terminiv [Terminological work. Dictionary of terms]. Part 1. Teoriya ta vykorystannya [Theory and use]. (ISO 1087-1:2000, IDT)

Bobina O. V., *Candidate of Sciences (History), Associate Professor, Head of the Department of Social and Humanitarian Sciences, Humanitarian Faculty of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv),*
oleg.bobina@nuos.edu.ua

Chernitskii V. B., *Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor, Professor NUS, Professor of the Department of Applied Linguistics, Humanitarian Faculty of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv),*
dalv7a@gmail.com

One more step in technical terminological dictionaries formation

The main stages of forming of Ukrainian national technical terminological dictionaries.

The contemporary approaches to forming terminological data base of mono- and polylingual terminological dictionaries are considered, the lexicographic analysis of Russian-Ukrainian-English Shipbuilding Dictionary being taken as example.

A number of proposals and remarks improving the dictionary are shown.

Key words: *lexicography, terminology, dictionary, shipbuilding, review, National University of Shipbuilding, Mykolaiv.*

Бобина О. В., кандидат исторических наук, доцент, заведующий кафедрой социально-гуманитарных дисциплин, Гуманитарный факультет Национального университета кораблестроения (Украина, Николаев), oleg.bobina@nuos.edu.ua

Черницкий В. Б., кандидат филологических наук, доцент, профессор НУК, профессор кафедры прикладной лингвистики, Гуманитарный факультет Национального университета кораблестроения (Украина, Николаев), dalv7a@gmail.com

Еще один шаг в деле формирования технических терминологических словарей

Определены основные этапы формирования украинских национальных технических терминологических словарей.

Рассмотрены современные подходы в формировании терминологических баз данных, одно- и многоязыковых терминологических словарей на примере лексикографического анализа русско-украинско-английского кораблестроительного словаря.

Высказаны замечания и предложения по совершенствованию словаря.

Ключевые слова: лексикография, терминология, словарь, кораблестроение, рецензия, Национальный университет кораблестроения, Николаев.